

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine struktuurivahenditest rahastatud haridusprojektides

Analüüsi veebi-esitlus **16.06.2020**

Mari-Liis Sepper

praxis | mõttekoda

Sissejuhatus

Eesti hariduse valdkonna mitmed naisi-mehi puudutavad näitajad viitavad soolisele ebavõrdsusele:

- Tüdrukutel ja poistel on erinevad haridus- ja erialavalikud
- Kõikidel haridusastmetel ja -liikides langeb mehi rohkem välja kui naisi
- Õpetajaskonna soolises koosseisus peegeldub Eesti tööturu sooline segregatsioon
- Samas on sooline võrdsus hariduse valdkonna strateegilistes alusdokumentides siiani vähe tähelepanu leidnud

Soolise võrdsuse (SV) edendamise kohustusest

- **Soolise võrdõiguslikkuse seadus** - „õppekavad, kasutatav õppematerjal ja läbiviidavad uuringud peavad aitama kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ja võrdõiguslikkuse edendamisele.“
- **Läbivad teemad valdkonna arengukavas** juhend - toetatavate meetmete ning TATide kujundamisel hinnatakse iga meetme tegevuse seoseid läbivate teemadega, sh soolise võrdsusega
- **Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1303/2013** (ühissätete määrus) Artikli 7 kohaselt on meeste ja naiste võrdõiguslikkuse edendamine Ühtekuuluvuspoliitika fondide rahastuse kasutamise igas etapis kohustuslik

EIGE soolise mõju hindamise (autori poolt modifitseeritud) samm-sammuline juhend

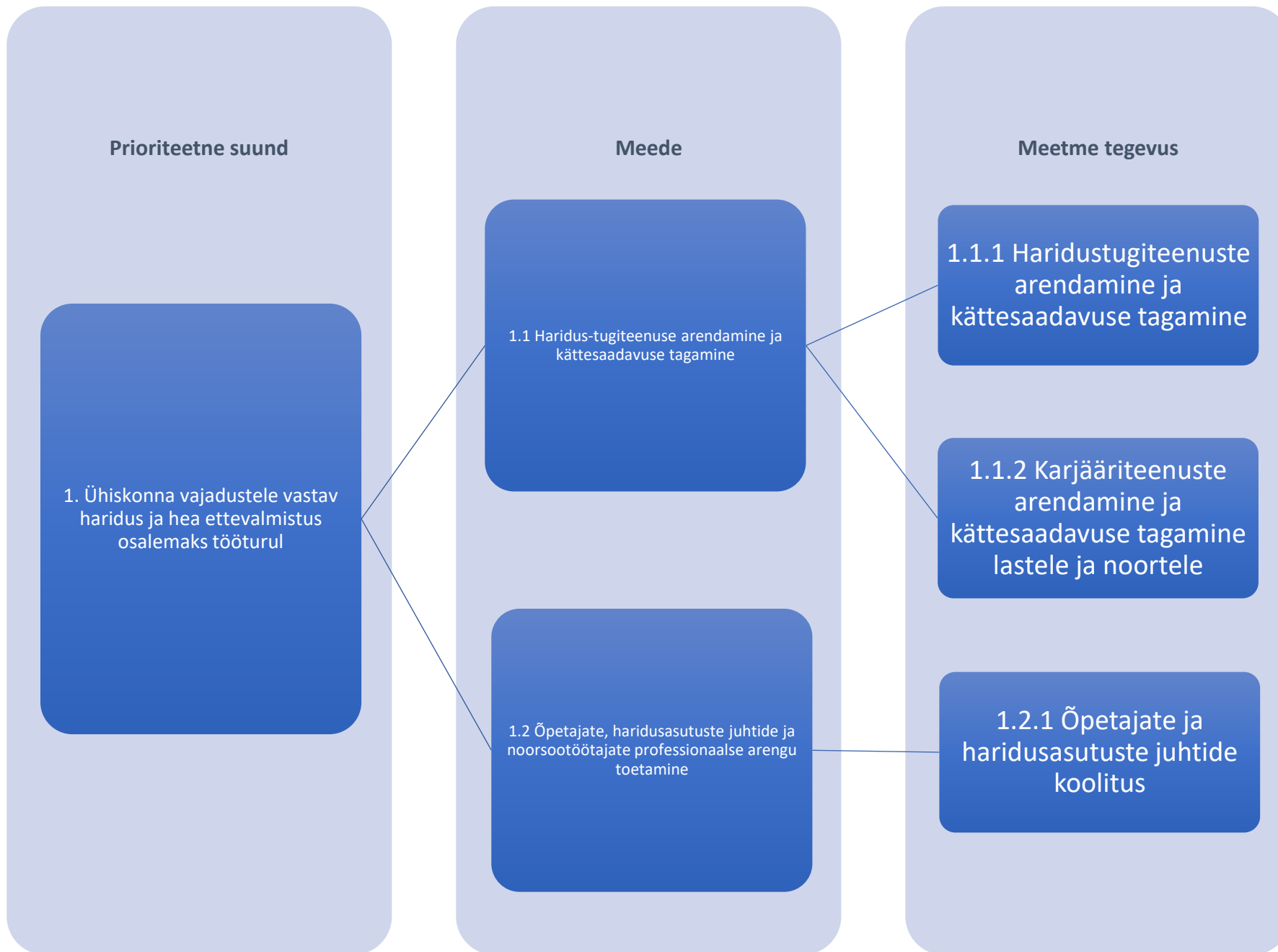
- Mida soovitakse saavutada? (milline on meede/programm/projekt...)
- Kas on puutumus soolise võrdõiguslikkuse teemaga?
- Soolise analüüsi läbiviimine. Selgitatakse välja, milline on valdkonnas naiste ja meeste olukord ja kuidas see projektiga muutuks.
- Hinnatakse sekkumise soolist mõju ehk kuidas kavandatu panustab soolise võrdõiguslikkuse saavutamisse.
- Analüüsi tulemuste ja soovituste esitamine valikute tegemiseks.

ESI fondidest toetatud tegevuste mõju soolisele võrdsusele

- Seoseid läbivate teemadega ning nende arvesse võtmiseks kavandatud tegevusi kirjeldatakse TATi seletuskirjas, rakendusasetuse tegevuste puhul ka TATi dokumendis
- Meetmete nimekirjas peab sisalduma teave, kas meede või meetme tegevus mõjutab võrdsete võimaluste eesmärki
- Kui toetust antakse avatud taotlemisel, on TATi määruses toetuse andmise eesmärk ja toetatavad tegevused. Taotlejal tuleb projekti taotluses vastata küsimusele, kas projekt on võrdseid võimalusi edendava mõjuga. Selgitusi ei nõuta.

Soolisest prismast analüüsi:

- Meetme nr 1.1 „Haridustugiteenuse arendamine ja kättesaadavuse tagamine“ ja meetme nr 1.2 „Õpetajate, haridusasutuste juhtide ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine tegevusi“ tegevusi:
- Õppenõustamisteenuste arendamine ja kättesaadavuse tagamine
- Karjäärinõustamise kättesaadavuse suurendamine
- Õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arengu toetamine

Uurimisküsimused (valik)

- Kas ja kuidas on projekti tegevuste kavandamisel ja elluviimisel võetud aluseks TATis kirjeldatud soolise võrdõiguslikkuse edendamise aspekti?
- Milliseid tegevusi on tehtud soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks?
- Mil määral peegeldavad projektid soovi panustada oma tegevustega soolise võrdõiguslikkuse saavutamisse?
- Kas analüüsi soopõhiselt õpiraskuste ja õpingute katkemise põhjuseid ning kuidas on seda teenuste pakkumisel arvestatud? Kas on töötatud välja lahendusi, mis toetaksid noormeeste õpinguid?
- Milliseid koolitusi on nõustajatele läbi viidud, et tagada soostereotüüpidest vaba karjäärinõustamine?
- Kuidas oleks võimalik täita programmis "Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid" seatud sihti suurendada meesõpetajate osakaalu 25%-ni?

Analüüsi metoodika

Dokumendianalüüsi põhjal tabelülevaade, intervjuud ekspertidega.

Dokumendianalüüsis vaadeldi:

- Kas olukorra või sekkumise kirjelduses on kasutatud soo lõikes andmeid?
- Kuidas on kirjeldatud projekti mõju soolisele võrdsusele (vaid TATide puhul)?
- Kas projekt adresseerib või mainib soolist segregatsiooni hariduses?
- Kas tegevused ennetavad vägivalda, kiusamist või seksuaalset või soolist ahistamist?
- Kas projekti eesmärkidesse on põimitud soolise võrdsuse edendamiseesmärk?
- Kas projektist aru andes tuuakse välja ilmnenuid soolisi erinevusi?
- Kui sootundlikud on projektis koostatud õppe- ja teavitusematerjalid?

Projektide valim

- Meetme tegevuste 1.1.1 ja 1.1.2 puhul analüüsiti kummagi puhul **ühte üleriigilist projekti**, milleks olid: „Õppenõustamisteenuste arendamine ja kättesaadavuse tagamine“ (elluviijaks Sihtasutus Innove) ja „Karjäärinõustamise kättesaadavuse suurendamine“ (elluviijaks Töötukassa).
- Meetme tegevuse 1.2.1 avatud taotlusvooru projektide hulgast koostati projektide valim (19 projekti)

Intervjuud

Intervjuud tehti tegevuste planeerimise ja elluviimisega seotud isikutega:

- SAst Innove (intervjueeritavate hulgas oli 1 hariduse tugiteenuste ekspert ja 2 õpetaja ja koolijuhi täienduskoolituse eksperti)
- Töötukassast (1 oskuste arendamise ja karjääriteenuste ekspert)
- Riigi Tugiteenuste Keskusest (1 toetuste rakendamisega seotud elukestva õppe ekspert)
- Tartu ülikoolist (1 õpetajate täienduskoolituse ekspert)
- Haridus- ja Teadusministeeriumist (2 hariduskorralduse, sh õpetajate ja koolijuhtide koolitamise küsimustega tegelevat ametnikku).

Meetme tegevus 1.1.1 (mõju soolisele võrdsusele TATis)

Haridustugiteenuste pakkumine on suunatud võrdsete võimaluste edendamisele, nii poistele kui ka tüdrukutele.

Kuna põhikoolis, eriti 7.-9. klassis on suuremas koolist väljalangemise ohus just poisid, vajavad nemad enim tugispetsialistide abi õpingutega toimetulekuks ja nõustamist elukestvas õppes osalemiseks.

TATi kohaselt püütakse nõustamisteenuste abil vähendada eelarvamuslikku ja soostereotüüpset kohtlemist.

Ekspert hinnang

- Õppenõustamisteenuste kavandamisel on soolist aspekti arvestatud vähesel määral.
- Elluviija selgituse kohaselt peetakse õppenõustamisteenuse pakkumisel oluliseks individuaalset lähenemist, mille järgi on eesmärgiks iga õppija individuaalset ja sotsiaalse arengut toetav, õpioskusi, loovust arendava õpikäsituse rakendamine. Sellise lähenemise puhul võib tekkida oht, et soolisi eripärasid ja neist tulenevaid erinevaid vajadusi õppeprotsessis ei teadvustata.
- Õppenõustamise sootuimust saaks ületada nõustajate soolise võrdõiguslikkuse alase koolituse või juhendmaterjali abil. Peaks vältima olukorda, kus õppenõustamise teenusel süvendatakse soolisi stereotüüpe.

Meetme tegevus 1.1.2 Karjäärinõustamine (mõju soolisele võrdsusele TATis)

- **Karjäärinõustajad** saavad väljaõppe, mis annab neile võimaluse nõustada soolisi stereotüüpe vältides, tutvustada nii meestele kui ka naistele mittetraditsioonilisi karjäärivalikuid ning julgustada neid tegema soost sõltumatuid valikuid, lähtudes nende eeldustest ja isiksuseomadustest.
- Karjäärinõustamise tulemusena on inimesed teadlikumad töö, pere- ja eraelu ühitamise võimalustest, sh hoolduskohustustest ja ajakasutusest.

Ekspert hinnang

- Karjääriteenuste tegevusega seotud dokumentides ei ole sooliste stereotüüpide mõju vähendamist noorte eriala- ja karjäärivalikutele eraldi silmas peetud.
- Eraldi metoodikat soostereotüüpide käsitlemiseks ja nende mõju vähendamiseks ei ole välja töötatud.
- Karjäärinõustajate kogemuse põhjal on mittetavapäraste haridusvalikute tegemine noorte jaoks sageli keeruline ning põhjustab erimeelsusi nii kodus kui ka koolis. See näitab, et eelarvamused tavapärasest erinevate valikute osas on Eestis ühiskonnas jätkuvalt levinud. Seetõttu on vaja pöörata karjääriteenuste puhul eraldi tähelepanu karjäärivalikutega seotud stereotüüpide, sh sooliste stereotüüpide kummutamisele, teadlikkuse parandamisele ning noorte julgustamisele teha just talle sobivaid valikuid.

Meetme tegevus 1.2.1 Õpetajate ja koolijuhtide koolitus (lüh ÕKPAT) (mõju soolisele võrdsusele TATis)

- Täiendusõpe sihtrühma kompetentsi ning kompetentsi tõus toetab edukat toimetulekut tööturul.
- Kavandatud tegevused toetavat naiste ja meeste võrdõiguslikkuse tagamist hariduses ja tööturul.
- Õpetajate täiendusõppe kaudu saab ennetada sooliste stereotüüpide levitamist koolis.
- Õpetajaameti maine teadlikuma kujundamisega saab muuta soolist stereotüüpi, et ametit peavad eelkõige naised.

Ekspert hinnang

- Projekti kavandamisel andis suuna EÕS, milles eesmärk tõsta õpetajaskonnas meeste osakaalu. Seetõttu on ka ÕKPATi selgeim soolise võrdsuse edendamise tegevus seotud õpetaja kutse maine kujundamisega
- Meestele suunatud tegevus - meesõpetajate kampaaniakuu. Meestele korraldatud kampaania lähtus seisukohast, et koolis vajavad nii poisid kui ka tüdrukud eeskujudena nii naisi kui ka mehi. Kampaania üks eesmärk oli näidata meestele, et õpetaja amet on meestele üks võimalikest karjäärivalikutest.
- Õpetaja ameti populariseerimiseks loodud veebilehele õpetaja.eu on kõneisikuteks valitud teadlikult kaks naist ja kaks meest, et kõnetada ka mehi, sh meessoost gümnasiste.
- Haridusekspertide seas võib olla levinud ekslik ettekujutus, et soolise võrdsuse edendamine seisneb diskrimineerimisest hoidumisel. See võib takistada edendamistegevuste planeerimist.

Järeldused

- Kui projekti läbiviija jätta n-ö üksi, siis ei pruugi nad SV edendada, kuna teadlikkus on madal.
- TAT peaks olema soolise võrdsuse edendamise aspektis selgem – milline on olukord, tegevus, tulemus/eesmärk. Kui TATi on SV mõiste sisse kirjutatud, see ei taga veel, et SV põhimõtte jõuab ka toetuse taotlejani.
- Rakendusüksus on võtmerollis, sest viib TATis sisalduva taotlejani. Taotlemise süsteem peab senisest rohkem toetama SV edendamist. SV on dokumentatsioonis vajalik käsitleda nii **taotlusvormis, juhistes, hindamisprotseduuris kui ka tagasiside andmisel.**
- Ideaalis võiks hariduse strateegiates olla SV prioriteedid ja eesmärgid, haridus valdkonna juhid võiksid seista nende saavutamiste eest.

SOOVITUSED

- Haridusvaldkonna strateegiates on selged soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid koos sootundlike indikaatoritega.
- Meetmete, meetme tegevuste ja TATide väljatöötamisel tuleb olukorra kirjeldamisel lähtuda soo lõikes andmetest
- Kui meede puudutab valdkonda, milles esineb soolist ebavõrdsust või soolõhesid, peaks tegevuste eesmärkidesse lõimima ka soolise võrdõiguslikkuse edendamise eesmärgi.

Soovitused (jätk)

- TATide koostajatel ja projektide läbiviijatel peaks olema nõutud loetleda tegevusi, mis soolist võrdõiguslikkust edendavad. Kui tegevused puuduvad, siis ei tohiks mõju küsimusele jaatavaltvastata.
- Taotlusvoorudes peaks pöörama tähelepanu soolise võrdsuse edendamisele kui läbivale teemale.
- Taotluste esitamise süsteem peab toetama soolise võrdõiguslikkuse käsitlemist projektitaotlustes. Taotlejale peab olema antud ka selged juhised või tööriistakast, kuidas ta saaks oma tegevuses seda teemat käsitleda.

Soovitused (jätk)

- Rakendusüksused peaksid suunama projektide läbiviijaid soolise võrdõiguslikkuse ekspertide nõustamisele ja soovitama juhendmaterjalide kasutamist. Taotluste hindamises ja tagasisides peaks nõudma ja tagasisidestama soolise võrdsuse edendamise aspekti taotluses.
- Projektide läbiviijatele suunatud infopäevad ja juhendmaterjalid peaks sisaldama SV edendamise teemat, sh praktilisi juhendeid, kuidas lõimida eesmärkide hulka soolise võrdsuse eesmärki, kuidas tegevuste planeerimisel pidada silmas naiste ja meeste erinevaid kogemusi, olukorda ja staatust.
- Haridusasutused soolise võrdõiguslikkuse seaduse mõttes peaksid oma organisatsiooni jaoks mõtestama, mida tähendab nende jaoks seadusega neile pandud soolise võrdsuse edendamise kohustus.